

KULTŪROS PAVELDO SKAITMENINIMO PROCESAI IR JŲ ĮTAKA SOVIETINIO ARCHITEKTŪROS PALIKIMO ĮPAVELDINIMUI¹

Viltė Migonytė, Vaidas Petruolis

KTU ARCHITEKTŪROS IR STATYBOS INSTITUTAS

Tunelio g. 60, LT-44405 Kaunas

vilte@autc.lt; vaidas.petruolis@ktu.lt

Pasitelkiant sovietinio laikotarpio architektūrinį paveldą kaip atvejo studiją, straipsnyje aptariamos paveldo ir virtualiosios aplinkos sąveikos. Apžvelgus XX a. architektūros bei sovietinės architektūros įpaveldinimo patirtis, tekste daroma prielaida, kad šio laikmečio palikimas, liudijantis reikšmingą šalies istorijos etapą, dėl savo specifiškumo, lyginant su kitomis epochomis, reikalauja originalaus ir kūrybiško požiūrio į paveldosaugos procesus. Virtualusis paveldo įprasminimas tekste pateikiamas kaip vienas iš galimų novatoriškos prieigos būdų. Aptarus šiandieninės Lietuvos skaitmeninimo politiką argumentuojama, kad požiūrio kaita būtina ne tik paveldosaugos sistemoje, tačiau ir Lietuvos skaitmeninimo politikoje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: sovietinės architektūros paveldas, tinklaveikos visuomenė, skaitmeninimas, kūrybiškumas, kultūros politika.

Pastaraisiais dešimtmečiais sparčiai besivystančios skaitmeninės technologijos sąlygoja reikšmingus pokyčius ne tik tiksluosiuose, bet ir humanitariniuose moksluose. Komunikacijos būdų bei su tuo susijusių socialinių vaidmenų transformacijos pamažu tampa esmingu kūrybingos *tinklaveikos*² visuomenės forma-

vimo bei naujų mokslo paradigimų atsiradimo pagrindu³. „Besivystančios informacijos ir komunikacijos technologijos, siejamos ir su žinių visuomenės vizija, kuri dabartiniame kontekste išreiškia nuolat be-

ir Patricija Droblytė teigia, jog žodis *network* neretai lietuviškai įvardijamas žodžiu *tinklas*, tačiau terminas *network* aprėpia ir socialinę struktūrą (*net*), ir veiksmą (*work*). Todėl sociologijos mokslo požiūriu tinklaveika yra tinkamesnė, kadangi čia aktuali ne tik socialinė struktūra, bet ir socialinė veiksmena.

1 Publikacija parengta įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos programos „Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“ projektą „Skaitmeninis Lietuvos architektūros istorijos ir paveldo archyvas www.autc.lt“ (sutarties Nr. VAT-08/2010).

2 Aiškindami *tinklaveikos* sąvoką (*network society*), kurios autorius yra Manuelis Castellsas, ją išvertę Leonardas Rinkevičius

3 Rimvydas Laužikas, „Kultūros paveldo skaitmeninimo ABC... DEFG...“, in: *Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centro leidiniai*, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-01], <http://www.emuziejai.lt/skaitmeninimas/leidiniai/>, p. 7.

siplečiančios universalios prieigos prie žinių idėją⁴. Tuo tarpu kultūros paveldas kaip materialias bei nematerialias vertes įprasminantis simbolis yra vienas svarbiausių žmonijos kolektyvinių instrumentų, suteikiančių pagrindą kurti turiningesnes komunikacijos formas. Tokiu būdu galime daryti prielaidą, kad skaitmeninėje terpėje aktualizuoti (dokumentavimas, tyrimas, interpretavimas ir kt.) paveldo artefaktai gali tapti itin aktyviu veiksmu, skatinančiu visuomenės raidos modelius, ateityje jungsiančius kultūros paveldo verčių išsaugojimą ir novatoriškos tinklaveikos visuomenės poreikius.

Tačiau prabilus apie naujas technologijas bei jų reikšmę šiulaikiniuose paveldosaugos procesuose ne visi autoriai laikosi optimistinės pozicijos. Antai XX a. italų architektūros paveldo specialistas Irace Fulvio teigia, kad

skaitmeninė komunikacija sumenkina turinį iki vaizdų paviršiaus. Besiliedami nepalaujama kaskada, vaizdai produkuoja tokį komunikacijos būdą, kuris nepalieka jokio gilesnio pėdsako suvokėjo sąmonėje; taip griaudami atminties vertę nepalaujamai produkuoja užmaršties procesą.⁵

Todėl, anot autoriaus, pasinėrę į skaitmeninę aplinką mes neišvengiamai balansuojame tarp hipermnėzijos ir totalios užmaršties. Akivaizdu, kad tokia pasaulyje, kuriame susiduriame ne su turinio stoka, bet su galimu jo pertekliumi, svarbiausia tampa nebe „galimybė kaupti, bet būtinybė atrinkti ir įvertinti, atskirti bevertį, nuo to, kas gali praturtinti mūsų žinojimą“⁶. Tokiu būdu tenka spręsti klasikinę skaitmeninio pa-

saulio dilemą – informacijos ir turinio santykį. Gausus informacijos srautas gali tapti iš esmės bereikšmiu, jei jam nebus suteiktas turinys.

Galbūt paradoksalu, tačiau su itin panašia situacija susiduriame, kai prabylame apie XX a. architektūrinį paveldą. Nė viena epocha istorijoje nėra palikusi tokio gausaus statybinio palikimo, o kartu ir vienu ar kitu aspektu reikšmingų verčių. Juk bemaž kiekvienas žmonijos sukurtas artefaktas byloja apie kažką, kas mums arba ateities kartoms yra arba galimai taps svarbiu turiniu, iliustruojančiu universaliąją žmonijos patirtį. Čia derėtų pridurti, kad ir pati vertės sąvoka pastaraisiais dešimtmečiais nepalaujamai plėtėsi. Vietoj *kultūros paminklų* šiandieną mes esame linkę pripažinti (ir saugoti) vertes, kurios aprėpia gerokai didesnę žmogaus sukurtų artefaktų skalę:

dėmesys pasislinko nuo ekspertinio ikoninių pavyzdžių vertinimo, kuris laikomas elitistiniu, link bendruomenės vertinimo, kai dėmesio laukan patenka kur kas platesnio pobūdžio vertės.⁷

Taigi vienu ar kitu požiūriu potencialiai vertingų XX a. objektų srautas vien apimties požiūriu formuoja iššūkį, su kuriuo paveldosauga iki šiol nėra susidūrusi.

Todėl pastebėdami, kad skaitmeninės technologijos iš esmės keičia paveldo turinio kūrimo ir saugojimo būdus, tuo pat metu turėtume atkreipti dėmesį, jog XX a. architektūrinis palikimas taip pat reikšmingai prisideda prie paveldo sampratos kitimo. Būtent statybinio XX a. palikimo gausa tampa puikia atvejo studija, kurioje jungiasi materialusis architektūros paveldo pavidalas ir nematerialusis turinys, turinio suformuota vertė ir galima vertės devalvacija pertekliaus sąlygomis. Tad šiame tekste į Lietuvos sovietinės architektūros palikimą bus žvelgiama kaip į specifinę paveldo formą, kuri gali vaisingai pasitarnauti ieškant

4 Nerutė Kligienė, „Lietuvos kultūros paveldas skaitmeninėje terpėje“, in: *Informacijos mokslai*, [interaktyvus], 2004, d. 5, [žiūrėta 2013-06-04], <http://www.epaveldas.lt/vbspi/content/docs/publications/3.pdf>, p. 82.

5 Irace Fulvio, „Preserving heritage as living memory“, in: *Intervention Approaches in the 20th Century Architectural Heritage*, Madrid: Ministerio de Cultura, 2011, p. 64.

6 *Ibid.*, p. 65.

7 Susan Macdonald, „Modern Matters: Breaking the Barriers to Conserving Modern Heritage“, in: *Conservation perspectives: The GCI Newsletter*, vol. 28, Nr. 1, 2013, p. 6.

atsakymo į konkretų ir itin aktualų šiandieninės paveldosaugos klausimą – kaip tinklaveikos visuomenės procesai turi/gali įtakoti įpaveldinimo procesus.

SKAITMENINIMO PROCESAI LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO SRITYJE

Proceso apžvalgą derėtų pradėti nuo bendrųjų pastabų, liudijančių paveldo, skaitmeninimo bei šiandieninės Lietuvos visuomenės sąveikas. Skaitmeninių inovacijų ir kultūros (paveldo) integralumo diskurse negalima aplenksti politinių direktyvų, kaip esminių formalųjų principų, sudarančių prielaidas ir galimybes kokybiškai šių elementų sąveikai. Parmos chartijos preambulėje dėstoma, jog skaitmeninimas yra pagrindinis žingsnis, kurį turi žengti Europos šalių atminties institucijos, siekdamos ilgam išsaugoti kultūros ir mokslo paveldą, prisidedamos prie išsilavinimo gerinimo, turizmo, kultūros paveldo elektroninio turinio ir paslaugų plėtros⁸. Šiek tiek praplečiant atminties institucijų, konkrečios visuomenės atminčiai svarbių dokumentų, objektų saugyklos sąvoką, būtina pažymėti, jog visas jas vienija bendras tikslas – saugoti paveldą, siekiant užtikrinti ir skatinti jo tolesnį panaudojimą kultūroje⁹.

Nepaisant to, jog skaitmeninimas, kaip informacijos kaupimo bei saugojimo įrankis, nebėra naujas reiškinys ir gana plačiai diegiamas įvairių Europos Sąjungos šalių praktikose, Lietuvoje, ypač šalies kultūros politikos sektoriaus sistemoje, yra vystymosi stadijoje. Nors tokie projektai kaip www.epaveldas.lt arba www.e-kinas.lt pateikia milžiniškus informacijos srautus, vis dar nėra aiškios strategijos, kaip šie duomenys galėtų patobulinti konkrečių kultūros paveldo sektorių, pavyzdžiui, sovietinės architektūros įpaveldinimo, veiklą. Formaliai, strateginiuose Lietuvos

dokumentuose skaitmeninimo klausimai pradėti kelti 1999–2005 metais „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijoje“¹⁰, kurios tikslų pagrindu buvo suformuotas pirmasis svarbiausias strateginis skaitmeninimo dokumentas – „Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija (2005)“¹¹. Pagrindinis jo keliamas tikslas – išsaugoti ir aktualinti paveldėtąsias ir bendrąsias Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą, užtikrinti jo tęstinumą, atvirą prieigą ir konkurencingumą šiuolaikinės Europos Sąjungos ir pasaulio kultūrų įvairovės sąlygomis, sukuriant integralią ir vieningą Lietuvos kultūros paveldo informacijos sistemą, kuri užtikrintų ilgalaikį skaitmenintos informacijos išsaugojimą ir prieigą; sudarant palankias kultūros paveldo ilgalaikio išsaugojimo ir vartojimo sąlygas panaudojus skaitmeninį pakaitalą; skatinant aktualizuoti ir skleisti Lietuvos paveldą užtikrinant pasaulio kultūrų įvairovę, prisidedant prie informacinės Europos kultūros paveldo erdvės kūrimo¹².

Svarbu paminėti, jog ši unikalių ir vertingų kultūros paveldo objektų ir informacijos apie juos, konvertavimo į skaitmeninę formą vizija remiasi Europos Sąjungos strateginiais dokumentais¹³, kurie iš esmės formuojami „koordinavimo (šalių bendradarbiavimo)

8 „Charter of Parma. Final version 19 November 2003“, in: *Minerva Knowledge Base*, [interaktyvus], 2003, [žiūrėta 2013-06-14], <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma031119final.htm>.

9 Rimvydas Laužikas, *op. cit.*, p. 10.

10 Viena iš strategijos prioritetų numatyta įgyvendinti kultūros paveldo skaitmeninimo programas ir projektus, kad būtų išsaugotas Lietuvos kultūros paveldas; sudaryti sąlygas prieigai prie interneto; teikti Lietuvos ir pasaulio vartotojams aktualią informaciją apie Lietuvos kultūrą, svarbiausius istorijos ir visuomenės gyvenimo reiškinius.

11 Tuo tarpu strateginiuose Europos Sąjungos dokumentuose (su išskiriama kultūros paveldo ir technologijų taikymo tyrimų sritimi) saugomo kultūros paveldo skaitmeninimo skatinimas prasidėjo 1991–1998 m.

12 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijos patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2005 08 25, Nr. 933. Skelb.: *Žin.*, 2005, Nr. 105–3877, [žiūrėta 2013-05-28], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=391209&p_query=&p_tr2=.

13 Strateginiai skaitmeninimo prioritetai taip pat plėtojami: Parmos chartijoje (2003), Elektroninės Europos 2002 veiksmų plane (eEurope 2002 Action Plan), i2010: komunikate apie skaitmenines bibliotekas (EUDL) ir kt.

būdus ir prioritetus nustatančiais „Lundo principų“ ir „Lundo veiksmų plano“ pagrindu¹⁴. Išteklių atradimo (paramos) aspektas turinio konkurencingumo ir išsaugojimo bei viešo ir privataus sektoriaus partnerystės požiūriu aktualizuojamas ne tik „Lundo principuose“, bet ir 2011 m. Europos Sąjungos rekomendacijose:

skatinti sukurti naujus kultūrinės medžiagos skaitmeninimo finansavimo ir naujoviškus medžiagos naudojimo būdus <...>, jei valstybės narės nepadidins investicijų šioje srityje, kyla pavojus, kad perėjimo prie skaitmeninio turinio kultūrine ir ekonomine nauda pasinaudos ne Europa, o kiti žemynai.¹⁵

Lygiagrečiai su pirmaisiais strateginiais mėginimais įtvirtinti kultūros paveldo skaitmeninimo sąvoką kultūros politikos teisinėje sistemoje, suintensyvėjo ir naujų skaitmeninio paveldo planų, kultūros paveldo apsaugos įstatymų bei praktinių veiklų vizijų, besiremiančių ne tik minėtais ES įstatymiais šaltiniais, bet ir skaitmeninimo situacijos Lietuvoje monitoringo rezultatais bei probleminių aspektų analizėmis¹⁶. Pažymėtina, jog 2010 m. Lietuvos Respublikos Seimo priimtame nutarime „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių pa-

tvirtinimo“ skaitmeninimas, kaip viena iš prioritetinių krypčių kultūros politikoje, nėra minimas¹⁷, tačiau 2011 m. nutarime „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo 2012–2014 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ nemenkas dėmesys skiriamas iš dalies finansuojamų projektų, skirtų užtikrinti deramą informacijos apie paveldą sklaidą, asignavimui¹⁸. Tai įrodo ne tik didėjantį skaitmeninimo, kaip inovatyvaus kultūros (paveldo) komunikacijos įrankio, įdiegimo būtinybės aktualizavimą, bet ir „žymi viešumo ir skaidrumo kaip pamatinių vertybių pripažinimą, kuris skatina mokslo atvirumą bei augantį visuomenės poreikį suvokti ir kontroliuoti iš biudžeto finansuojamų mokslo tyrimų apčiuopiamą naudą“¹⁹.

Lietuvos sugrįžimas į Europos žemėlapi ir įstojimas į Europos Sąjungą atvėrė naujas galimybes šalies saugumui, politikai, socialinei plėtrai, ekonomikai ir kultūrai, užsimezgė plačios perspektyvos Lietuvos kultūrai įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą²⁰. Tuo tarpu, kol ši praktika tik spėja išibėgėti, Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo projektų rengėjai graibsto šalies fondų aruodus. Anksčiau

- 14 *The Lund Principles: Conclusions of Experts Meeting*, [interaktyvus], 2001, [žiūrėta 2013-05-28], ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_principles-en.pdf; *Lund Actions Plan: Action Plan on Coordination of Digitisation Programmes and Policies*, [interaktyvus], 2001, [žiūrėta 2013-05-28], ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_action_plan-en.pdf.
- 15 Rekomendacijos „Dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo“, in: *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-06-01], <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:283:0039:0045:LT:PDF>.
- 16 2007 m. parengtas Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2013 m. planas, patvirtinti Lietuvos kultūros politikos nuostatai (2001), suformuotas LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (2004), LR kilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatymas (2004), LR bibliotekų įstatymas (2004), 2010 m. priimtas nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“.

- 17 Skaitmeninimo įrankis minimas tik 2-osios dokumento (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo 2012–2014 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2011, [žiūrėta 2013-05-28], http://www.lrv.lt/Posed_medz/2011/111026/23.pdf) dalies 5.1.5. priemonėje: „Į elektroninę erdvę perkelti viešąsias ir administracines paslaugas teikiamas kultūros paveldo srityje“, šiuo atveju neturintis nieko bendra su kultūros paveldo sklaida ir išsaugojimu.
- 18 Skaitmeninimo įrankis minimas tik dokumento (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo 2012–2014 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2011, [žiūrėta 2013-05-28], http://www.lrv.lt/Posed_medz/2011/111026/23.pdf) priemonėje 5.1.
- 19 Laužikas Rimvydas, *op. cit.*, p. 17.
- 20 Pastaraisiais metais atminties institucijų vykdomiems skaitmeninimo projektams daugiausia lėšų buvo skirta iš Europos Sąjungos struktūrinės paramos fondų pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 08 02 nutarimu Nr. 935 (*Žin.*, 2004, Nr. 123–4486), 3.3 priemonę „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“.

minėtoje Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijoje (2005) numatyta:

kultūros paveldo skaitmeninimą koordinuos Lietuvos Respublikos kultūros ministerija kartu su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos archyvų departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.²¹

Remiantis Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijoje (2005) anksčiau išvardytais prioritetiniais tikslais, 2010 metais patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas „Dėl skaitmeninto kultūros paveldo sklaidos projektų dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų [...]“²². 2010–2012 m. iš šios programos valstybės paramą gavo vos 13 projektų²³. Kaip alternatyvą skaitmeninio kultūros paveldo projektų įgyvendinimui finansuoti galima paminėti Kultūros rėmimo fondo kultūros ir meno projektų finansavimo bei Kultūros paveldo departamento nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos ir atgaivinimo projektų konkursus. Tačiau skiriamos lėšos tokio tipo projektams – simbolinės, tai sugestuoja kultūros paveldo skaitmeninimo fragmentiškumą ir nenuoseklumą. Tą byloja ir 2009 m. (Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos patvirtinimo išvakarėse) atlikto tyrimo su 8 kultūros paveldo skaitmeninio tu-

rinio sklaidos Lietuvoje vykdytojais rezultatai. Tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti pagrindines kultūros paveldo skaitmeninio turinio sklaidos kryptis ir iššūkius Lietuvoje, remiantis šios srities ekspertų nuomone. Visi respondentai patvirtino, jog turinio sklaidos procesai vystosi netolygiai, o valdžios institucijų vaidmuo skaitmeninio turinio sklaidos srityje turėtų būti esminis. Tam reikalinga tęstinė valstybės politika, garantuojanti ilgalaikį finansavimą²⁴.

Ši problema užčiuopta ir rengiant Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos nutarimą:

kultūros paveldo skaitmeninimas kelia nemažai iššūkių atminties institucijoms, kadangi skaitmeninimo iniciatyvos paprastai yra ilgalaikės ir įpareigojančios, reikalingos didelės daugkartinės investicijos.²⁵

Dėl šios priežasties po pirmojo projektinės veiklos etapo įgyvendinimo užgeso ne viena prasminga Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo iniciatyva bei nebuvo išspręstas tokių projektų tolesnio duomenų saugojimo ir kaupimo klausimas.

Kiek šviesesnės paveldo skaitmeninimo perspektyvos kalbant apie programinį konkursinį finansavimą, vykdomą Lietuvos mokslo tarybos, kurios nacionalinės mokslo programos („Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“²⁶) orientuotos į priešakinių aukšto lygio mokslinių tyrimų projektų rėmimą, bei šiek tiek po-

21 Regina Varnienė, Rolandas Kvietkauskas, *Kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimas Europoje: Lietuvos perspektyva: Knygotyra*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005, Nr. 45, p. 108–122, p. 116.

22 Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas „Dėl skaitmeninto kultūros paveldo sklaidos projektų dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų taisyklių, paraiškos, sutarties ir ataskaitos formų patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2010 02 26, Nr. IV-133. Skelb.: *Žin.*, 2010, Nr. 27–1282, [žiūrėta 2013-05-29], <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=657444468-29B2-4087-B399-B689FB4FE627>.

23 2010 m. paramą gavo 4 projektai (skirta suma 39 789 Lt); 2011 m. – 8 projektai (112 900 Lt); 2012 m. – 1 projektas (100 000 Lt).

24 Rasa Strolytė, „Kultūros paveldo skaitmeninio turinio sklaida Lietuvoje: projektų vykdytojų požiūris“, in: *Informacinis leidinys: Skaitmeninimas: Lietuvos muziejai 2010*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2013-04-18], http://www.emuziejai.lt/wp-content/uploads/2013/02/3_metodinis_leidinys_117_134.pdf.

25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2009 05 20, Nr. 493. Skelb.: *Žin.*, 2009, Nr. 66–2624, [žiūrėta 2013-05-28], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345065.

26 2011 m. pagal šią programą buvo vykdomas 21 projektas (skirta suma 2,9 mln. Lt); 2012 m. – 51 projektas (skirta suma 4,3442 mln. Lt).

zityvesnės, minint Švietimo mainų ir paramos fondą, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos regionų plėtros bei etninės kultūros programas. Taip pat vertėtų pridurti, jog minimos programos siūlo apčiuopiamas galimybes teikti paraiškas individualiems tyrėjams stažuotėms į pažangius užsienio mokslo ir tyrimų centrus, kurių metu įgytos kultūros paveldo skaitmeninio patirtys ir kompetencijos turi realią naudą ir perspektyvas adaptuoti inovatyvius teorinius bei praktinius metodus vykdomiems ar ketinamiems vykdyti paveldo skaitmeninio projektams. Be to, platus specialistų profesinės veiklos kategorizacijos spektras įgalina šių žinių semtis pirmosiose studijų pakopose bei nuosekliai tęsti sekančiose. Tai bene svarbiausias indėlis į ateities kartų iniciatyvas bei vienas iš šiuo metu realiausių skaitmeninio fragmentiškumo problemos sprendimo būdų.

Tačiau finansavimo procesuose esama ir tam tikrų neigiamų aspektų, lemiančių kultūros paveldo skaitmeninio projektų nenuoseklumą. Šiuolaikinėje Lietuvoje šis procesas yra suvokiamas iš esmės tik kaip praktinės veiklos sritis. Toks požiūris formuoja nuostatą, kad skaitmeninimui ypatingų teorinių žinių nereikia, dėl to:

kai kurie skaitmeninio projektai, kurių menkesni resursai ir kuriuos vykdo menkai kvalifikuoti žmonės, virsta paprasčiausiu analoginių dokumentų skenavimu be tolimesnių vizijų, ką su tais vaizdais daryti.²⁷

Šiam tikslui kitos Europos Sąjungos narės (Švedija, Austrija, Belgija, Čekija, Danija ir kt.²⁸) pradėjo skaitmeninio kaip metodo vertinimo diegimą ir šioms praktikoms skirtų analitinių kompetencijų centrų kūrimą, jungiančių ir kitas atminties institucijas.

27 Laužikas Rimvydas, *op. cit.*, p. 41.

28 „Digital Preservation Europe. List of Competence Centres“, in: *Digital Preservation Europe*, [interaktyvus], 2006, [žiūrėta 2013-06-01], <http://www.digitalpreservationeurope.eu/competence-centres/list/>.

Kaimyninių šalių gerosios patirties pavyzdžiai byloja apie kur kas pažangesnę ne tik nacionalinės kultūros politikos poziciją kultūros paveldo skaitmeninio strategijai įgyvendinti, bet ir minėtų skaitmeninio metodų diegimo praktiką. Estijoje kultūros paveldo skaitmeninio saugojimu susirūpinta dar 2002 m. Jau nuo 2007 m., patvirtinus „Nacionalinę Estijos kultūros paveldo skaitmeninio išsaugojimo strategiją 2004–2007“ bei strategijos priemonių planą, pradėti steigti skaitmeninio kompetencijos centrai (Estijos nacionalinė biblioteka www.nlib.ee, Estijos valstybinis Konservavimo institutas www.kanut.ee ir kt.) bei vykdyti virtualių sistemų projektai (www.virtuaalmuseum.ee, naudojantis šia sistema sukurti, 2006 m. sukurta pirmoji virtuali meno paroda *Estijos modernizmas*; Skaitmeninis meno muziejus <http://digikogu.ekm.ee>, Estijos folkloro serveris www.folklore.ee ir kt.)²⁹. Paraleliai kultūros paveldo skaitmeninio strategija sėkmingai įgyvendinama ir Latvijoje, aktyviai kuriant nacionalines sistemas, atskaitingas Kultūros ministerijai, (Latvijos valstybės agentūra www.kis.gov.lv) bei nacionalinius skaitmeninius projektus (Jungtinis nacionalinių muziejų rinkinių katalogas www.nmkk.lv, Latvijos nacionalinė skaitmeninė biblioteka www.letonica.lv, Latvijos kultūros žemėlapis www.kulturaskarte.tv ir kt.)³⁰.

Lietuvoje tokio ir panašaus pobūdžio solidžios apimties skaitmeninio paveldo projektai (pvz., virtualios elektroninio paveldo sistemos plėtra www.epaveldas.lt) yra remiami Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. Nors kultūros paveldo skaitmeninio proceso ir apibrėžti kultūros politikos gairėse bei Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio koncepcijoje, tačiau

29 Giedrė Stankevičiūtė, „Trumpa skaitmeninio proceso Estijoje apžvalga“, in: *Informacinis leidinys: Muziejinių vertybių skaitmeninimas*, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-07], <http://www.emuziejai.lt/informacinis-leidinys-muziejiniu-vertybiu-skaitmeninimas/>.

30 Giedrė Stankevičiūtė, „Trumpa Latvijos kultūros paveldo skaitmeninio proceso apžvalga“, in: *Informacinis leidinys: Muziejinių vertybių skaitmeninimas*, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-07], <http://www.emuziejai.lt/informacinis-leidinys-muziejiniu-vertybiu-skaitmeninimas/>.

šios nuostatos vykdomos formaliai. Viena vertus, galima išvelgti teigiamų poslinkių atminties institucijų, kaip pagrindinių tokių projektų iniciatorių bei vykdytojų, iniciatyvinėje veikloje. Antra vertus, tai neišsprendžia nei minėtos skaitmeninio nenuoseklumo problemos, nei sudaro prerogatyvą kontroliuoti duomenų srautus sistemingam ir kategorizuotam skaitmeninio procesui. Tiek Lundo principuose, tiek jais besiremiančioje skaitmeninio koncepcijoje pažymėtina, jog Lietuvai:

būtina užtikrinti bendrą atminties ir kultūros paveldo institucijų požiūrį į skaitmeninio Lietuvos kultūros paveldo informacijos erdvę, kultūros paveldo institucijų bendradarbiavimą ir įsipareigojimus kurti bendrą Lietuvos kultūros paveldo informacijos erdvę.³¹

Ir nors minėtas virtualios elektroninio paveldo sistemos plėtros projektas buvo kuriamas šiuo pagrindu, nacionalinės kultūros politikos pozicija išlieka subtiliai tyli siekiant koordinuoti vieningą skaitmeninio terpę ir steigti privalomus šiems procesams kompetencijų centrus, tuo savarankiškai rūpinasi atminties institucijos.

SKAITMENINIMAS SOVIETINĖS ARCHITEKTŪROS ĮPAVELDINIMO PROCESUOSE

Trumpai apžvelgę bendruosius Lietuvos skaitmeninio politikos procesus bei tuos aspektus, kurie susiję su kultūros paveldu, galime konstatuoti, kad Lietuvai tapus Europos Sąjungos dalimi atsivėrė gana plačios galimybės progresyviai taikyti įvairialypes patirtis bei pasitelkti finansinius mechanizmus inovatyvesniems, pritaikant naujas technologijas, kultūros paveldo

saugos bei sklaidos būdams. Visgi didžioji dalis Lietuvoje iki šios dienos vykstančių skaitmeninio darbų vystosi informacijos pateikimo, bet net tikslingo turinio kūrimo linkme. Todėl, jei procesus įvertinsime architektūros paveldo, ar juo labiau XX a. architektūros paveldo, požiūriu, teks konstatuoti, kad nėra aiškesnės strategijos, liudijančios artikuliuotą valstybės institucijų požiūrį, kaip šiuolaikinės technologijos galėtų prisidėti prie vienos ar kitos paveldo srities išsaugojimo. Tuo tarpu kino teatras „Lietuva“ ar Sporto rūmai Vilniuje, laidojimo namai Kaune bei daugelis kitų sovietinės epochos griūvančių statinių kasdienams primena, kad sovietinis palikimas yra viena skaudžiausių paveldosauginio diskurso problemų, kurią derėtų spręsti visokeriopomis priemonėmis, galbūt pasitelkus visiškai kitokius principus nei įprastoje istorinėje aplinkoje.

Siekiant giliau pažvelgti į sovietinės architektūros įpaveldinimo fenomeną, visų pirma tenka prisiminti tai, kad požiūris į XX a. architektūrą, kaip į galimą paveldą, pradėjo formotis palyginus neseniai, paskutiniame XX a. ketvirtyje. Viena seniausių organizacijų, susijusių su panašaus pobūdžio veikla, – „The Twentieth Century Society“ buvo įkurta 1979 m. Britanijoje. 1988 m. įsteigta DOCOMOMO – organizacija, besirūpinanti išskirtinai moderniosios architektūros palikimu. 1990 m. pirmame DOCOMOMO susitikime buvo priimtas „Eindhoveno pareiškimas“³², kuris tapo „pirmuoju tarptautiniu dokumentu, nukreiptu tiesiogiai į moderniosios ir modernistinės architektūros išsaugojimą“³³. Kitas svarbus šio proceso dalyvis – tarptautinis mokslinis XX a. paveldo komitetas prie ICOMOS susiformavo tik 2005 m. Šio komiteto pastangomis 2011 m. pasirodęs „Madrido dokumentas“³⁴

31 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio koncepcijos patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2005 08 25, Nr. 933. Skelb.: *Žin.*, 2005, Nr. 105–3877, [žiūrėta 2013-05-28], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=391209&p_query=&p_tr2=.

32 *Docomomo International / Eindhoven Statement*, [interaktyvus], 1990, [žiūrėta 2013-05-01], http://www.docomomo.com/com/eindhoven_statement.htm.

33 Theodore H. M. Prudon, *Preservation of Modern Architecture*, New Jersey: John Wiley & Sons, 2008, p. 65.

34 *Approaches for the Conservation of Twentieth Century Architectural heritage, Madrid Document*, [interaktyvus], 2011, [žiū-

tapo bene aktualiausiu šiandienos tarptautiniu doktrininiu tekstu, aptariančiu moderniosios architektūros paveldo problematiką.

Nepaisant sąlyginai trumpo veiklos periodo, į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą jau yra įtraukti 34 vienaip ar kitaip su XX a. palikimu susiję objektai³⁵. Tiesa, patys specialistai dažniausiai laikosi nuomonės, kad daugiau nei 900 objektų turinčiame sąraše XX a. paveldui skirta itin menka dalis. Atsižvelgiant į tai, kad tarp į sąrašą įtrauktų objektų nėra nė vieno pastato ar vietovės, kurie būtų susiję su socialistinio pasaulio palikimu, tokiam požiūriui galėtų pritarti ir posovietinio bloko šalių specialistai. Tiesa, šiuo metu aktyviai vykstančiame „spragų užpildymo“ (*filling the gaps*³⁶) procese XX a. paveldui, matyt, bus skiriama nemažai dėmesio. Prie to prisideda ir ICOMOS XX a. mokslinis komitetas, kuris, be kitų klausimų, aktyviai svarsto galimybę papildyti sąrašą „socialistinio realizmo“ pavyzdžiais iš buvusių socialistinių respublikų³⁷.

Nors paveldosaugos specialistai gana aiškiai pagrindžia poreikį išsaugoti ateities kartoms liudijimus apie XX a., šio laikotarpio objektus įpaveldinant susiduriama su išskirtiniais iššūkiais. Apie tai byloja ir faktas, kad tame pačiame Pasaulio paveldo sąrašo kontekste XX a. palikimas traktuojamas kaip atskira paveldo kategorija, kuri savo pobūdžiu yra skirtinga nuo istorinės architektūros³⁸. Tad, nors tokiuose tekstuose kaip „Madrido dokumentas“ išsakoma pozicija,

jog „XX a. paveldas turi būti traktuojamas kaip ir bet kurios kitos epochos“³⁹, akivaizdu, kad netgi pasauliniame paveldo politikos formavimo procese XX a. palikimas interpretuojamas kaip išskirtinė paveldosaugos proceso dalis. Nekyla abejonės, kad didžioji visuomenės dalis, kuri „suvokia paveldą kaip nacionalinės istorijos lobyną“⁴⁰, taip pat vargu ar pritaria XX a. palikimo įpaveldinimui tradiciniais būdais.

Vienas iš svarbiausių faktorių, bylojančių apie XX a. antros pusės objektų įtraukimą į paveldosauginę praktiką, – per trumpas laiko tarpas. Tam tikrą artimosios praeities objektų saugojimo paradoksalumą itin vaizdžiai iliustruoja populiarus ir chrestomatinis tapės vilos Bordo vietovėje, Prancūzijoje, pavyzdys. Objektas buvo paskelbtas saugotinu vos po trejų metų nuo statybos baigimo. Pasikeitus vilos savininkų poreikiams bei architektui Remui Koolhaasui sumanius tam tikras korekcijas – šios jau buvo draudžiamos⁴¹. Akivaizdu, kad tokie procesai lemia pavojų, jog remiantis pernelyg subjektyviais, istorijos nepatikrintais argumentais bus stabdomas progresas. Iliustratyvus pavyzdys – Lloyds pastato istorija Londone. Naujasis *high-tech* klasika tapęs objektas pastatytas neišvengiant praradimų – buvo dalinai sunaikintas 3 deš. Edwino Cooperio projektuotas *art deco* pavyzdys. Tuo metu visuomenėje naujosios statybos sukėlė rimtą nepasitenkinimą. Tačiau prabėgus keliems dešimtmečiams Richardo Rogerso pastatas „The Twentieth Century society“ jau taip pat pateikiamas kaip potencialus paveldo objektas⁴².

rėta 2013-06-01], <http://icomos-isc2oc.org/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/madriddocumentenglish.pdf>.

35 *Modern heritage properties on the World Heritage List*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2013-06-11], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-38-2.pdf>.

36 *The World Heritage List: Filling the Gaps - an Action Plan for the Future. An Analysis by ICOMOS. February 2004*, [interaktyvus], 2004, [žiūrėta 2013-05-10], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-590-1.pdf>.

37 *The architectural legacy of socialist realism in Warsaw*, Warsaw: By dom spotkan z hisotoria Warschau, 2011.

38 *The World Heritage List: Filling the Gaps - an Action Plan for the Future. An Analysis by ICOMOS. February 2004*, [interaktyvus], 2004, [žiūrėta 2013-05-10], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-590-1.pdf>.

39 *Approaches for the Conservation of Twentieth Century Architectural heritage, Madrid Document*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-06-01], <http://icomos-isc2oc.org/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/madriddocumentenglish.pdf>.

40 Marija Drėmaitė, „Moderniosios architektūros paveldas Lietuvoje: teorinis aspektas“, in: *Journal of Architecture and Urbanism*, Vilnius, 2012, vol. 36(3), p. 156.

41 Ramo Beatriz, *Extreme Demolition and Extreme Preservation - Interview with Ippolito Pestellini - OMA*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-05-23], <http://st-ar.nl/extreme-demolition-and-extreme-preservation-%E2%80%93-interview-with-ippolito-pestellini>.

42 „Modernity, temporality, and Materiality: A Discussion about the Conservation of Modern Architecture“, in: *Conservation perspectives: The GCI Newsletter*, vol. 28, Nr. 1, 2013, p. 18.

Su panašiomis problemomis susiduriame vertindami ir sovietinį palikimą. Stokojant perspektyvinio istorinio žvilgsnio, argumentai „už“ arba „prieš“ skamba ne itin tvirtai. Čia būtų galima prisiminti ir garsiąją Kauno soboro istoriją. Ne paslaptis – tarpukariu svastyta ši objektą griauti, kaip „okupacijos ir mūsų pavergimo simbolį, daugeliui lietuvių taip skaudžiai duriantį į akis“⁴³. Visgi šiandieną, prabėgus daugiau laiko, tokios politiniais argumentais grindžiamos mintys skambėtų nebe taip įtikinamai. Tad nors kalbant apie sovietinę epochą dalis jos palikimo po truputį apsigaubia laiko patina ir įgyja įprastą penkiasdešimties metų laiko tarpą, tačiau netenka abejoti, kad didžioji Lietuvos visuomenės dalis šį paveldą vis dar mena kaip autentišką savo paties kasdienybę, kuri, iš pirmo žvilgsnio, nedaug bendra gali turėti su saugotinėmis vertėmis.

Tačiau laiko faktorius nėra vienintelis ir lemiamas. Ryškios prieštaros kyla suvokiant, kad per visą XX a. žmonija paliko kur kas didesnę kiekį statybinio palikimo, o tuo pat metu ir verčių nei bet kuri kita epocha. Todėl tenka kalbėti apie visiškai kitokios fizinės apimties procesus. Milijonai kvadratinių metrų socialistinio modernizmo statybose – neabejotinai yra viena ryškiausių tokio pobūdžio problemos iliustracijų netgi pasauliniame kontekste. Viena vertus, didžioji dalis šių teritorijų itin sparčiai regresuoja fiziniu bei socialiniu požiūriu. Na o kita vertus, jei žvelgtume XX a. architektūros istorijos požiūriu, tokie pavyzdžiai kaip Lazdynų mikrorajonas Vilniuje įkūnija milžiniškos socialistinės visuomenės kasdienybės viltis ir lūkesčius ir tuo būdu ateities kartoms liudija apie „svarbias žmonijos vertes tam tikru laikotarpiu arba tam tikrame kultūriniame areale“ bei yra „idėjų, kurios turi išskirtinę universalią reikšmę“⁴⁴, apraiška. Tokiu būdu matome, kad tai yra reikšmingas žmonijos istorijos liudijimas, galbūt netgi vertas Pasaulio paveldo sąrašo,

tačiau tuo pat metu susiduriame su tam tikru fiziniu pertekliumi. Tokio paveldo apimtis gerokai peržengia įprastas saugomų istorinių aplinkų ribas.

Ne mažiau problemiškas yra medžiagiškumo bei technologijų klausimas. Naujosios XX a. statybų technologijos kito itin sparčiai, daugeliu atvejų buvo orientuojamasi į pigią ir greitą gamybą, menkas dėmesys skirtas energetiniam objektų efektyvumui. Tad jei tradicinės mūro ar medžio technologijos per amžius kito gana lėtai, tai modernizmo atveju mes stebime visiškai naujo pobūdžio technologijų raidos ir architektūrinės aplinkos sąveiką. Ją užfiksuoti tam tikrame momente kaip paveldą itin sunku ir dėl pamatinio technologijos bruožo – jos pačios esmė yra raida, o ne fiksuota būklė. Kaip yra taikliai pastebėjęs Danijos architektūros istorikas Ola Wedebrunnas: „technologija, daugeliu atvejų, kaip ir pats modernizmas, atskleidžia savo prasmę atviroje interpretacijoje, o ne baigtinėje tiesoje“⁴⁵. Akivaizdu, kad klasikiniai architektūrinio paveldo priežiūros principai bei autentiškumo išsaugojimas šiame kontekste yra kvestionuoti.

Kalbant apie sovietinį palikimą, materialiojo, medžiaginio paveldo klausimas tampa ypač aktualus. Nekyla abejonės, kad objektai, kurie buvo statomi planinės ekonomikos ir įvairiausių nepriteklių laikotarpiu, absoliučiai daugumai tiesiogiai su sovietiniu paveldu susijusių jo šiandieninių naudotojų vargu ar galėtų asocijuotis su ryškesnėmis filotopinėmis ar kito pobūdžio vertėmis. Todėl, jei specialistui masinės statybos rajonai savo skurdžiu medžiagiškumu yra socialinių modernizmo aspiracijų liudijimas bei tuo pat metu ryškus tam tikros visuomenės laikmečio ženklas, tai paprastam potencialiam šio paveldo naudotojui, vadinamosios „paveldo bendruomenės“ nariui toks požiūris galėtų greičiau kelti nuostabą nei pritarimą. Net ir prisimenant klasikinį paveldosaugos principą, kad

43 Petras Ruseckas, „Kur statyti muziejus“, in: *Lietuvos žinios*, 1930 09 11, p. 2.

44 *The criteria for selection*, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2013-05-01], <http://whc.unesco.org/en/criteria/>.

45 Ola Wedebrunn, „Modern Movement technology heritage“, in: *Integrity and authenticity in Modern Movement architecture – Case Paimio Hospital*, ed. Riita Salastie, Helsinki: Yliopistopaino, 2010, p. 77.

tai, kas šiandieną mums iš pirmo žvilgsnio nepasižymi vertėmis, ateities kartoms galimai sukels kitokius jausmus, turime pripažinti, kad išsaugojimo procesas turi būti novatoriškas ir kūrybingas, peržengiantis įprastas paveldosaugos praktikas. Viena iš tokių – aktyvesnis ir efektyvesnis skaitmeninių technologijų panaudojimas, tai, dalies paveldo specialistų nuomone, galėtų būti išsamaus dokumentavimo instrumentas.

Tradiciškai skaitmeninimo teorijoje tai vadinama „substituciniu skaitmeninimu“. Nors procesas, kurio metu siekiama „sukurti naują žinių nešėją, nes originalusis daugiau nebegali būti naudojamas“⁴⁶, dažniausiai siejamas su audiovizualiniais menais, tačiau pažvelgus plačiau, gali būti pritaikytas keičiant tradicinį paveldosaugos veiklos pobūdį. Ypač tuomet, kai pats objektas, kaip sovietinio palikimo atveju, reikalauja novatoriškos prieigos. Geru pavyzdžiu galėtų tapti „Memory of the world“ programa, atverianti plačias galimybes ir XX a. architektūrinės minties paveldo saugojimui (pvz., šiuo metu aktyviai kaupiamas O. Niemeyerio archyvas⁴⁷). Tad pirmasis ir paprasčiausias skaitmeninių technologijų panaudojimas – įvairialypiai paveldo objektai turėtų būti kuo išsamiau dokumentuoti ir gulti į skaitmeninius paveldo atminties archyvus, itin komplikuoatą fizinį išsaugojimą pakeičiant kur kas paprastesniu – skaitmeniniu. Tokiu būdu naujosios medijų priemonės reiškia, kad ištrynus objektą iš fizinio pasaulio, jis gali tęsti savo virtualiąją egzistenciją. Netenka abejoti, kad kai kurie minėti Lietuvoje vykdomi skaitmeninimo projektai šią misiją iš dalies vykdo. Antai tinklapyje www.epaveldas.lt galime rasti nemaža medžiagos, kuri siesis su architektūros paveldu.

46 Edvin Klijn, Yola de Lusenet, *Trackint the reel world: a survey of audiovisual collections in Europe*, [interaktyvus], 2008, [žiūrėta 2013-05-01], http://www.tape-online.net/docs/tracking_the_reel_world.pdf, p. 90.

47 Keh Pei-Ru, „A tribute to Oscar Niemeyer at the United Nations, New York“, in: *Wallpaper: Designinteriorsfashionartlifestyle*, [interaktyvus], 2003, [žiūrėta 2013-06-02], <http://www.wallpaper.com/architecture/a-tribute-to-oscar-niemeyer-at-the-united-nations-new-york/6475>.

Trumpam sugrįžus prie skaitmeninimo politikos tenka pastebėti, kad nors sovietinis palikimas yra neabejotinai unikalus XX a. liudijimas, kuris dėl objektyvių priežasčių yra pasmerktas didele dalimi sunykti, jokių specialių, kryptingai motyvuojamų darbų šia kryptimi nevyksta. Iki šiol Lietuvoje nėra institucijos, kuri užsiimtų šio laikotarpio palikimo kaupimu ir išsaugojimu ateities kartoms. Fragmentiškos žinios apie sovietinio laikotarpio palikimą publikuojamos kai kuriuose visuomeninio bei akademinio pobūdžio tinklapiuose (www.modernizmas.lt, www.archmuziejus.lt, www.autc.lt), tačiau neišskiriant aiškios erdvės būtent šio savo esme skirtingo paveldo informacinio skaitmeninimo darbams. Tiesa, objektyvumo dėlei derėtų pastebėti, kad panašios plačios substitucinio skaitmeninimo programos turėtų sulaukti ir medinis paveldas⁴⁸ bei kitos visuomenei aktualios paveldo grupės.

Dokumentavimas siejamas su informacijos surinkimu ir saugojimu, tai tik viena nedidelė, nors ir labai svarbi architektūrinio palikimo įpaveldinimo proceso dalis. Kitas, ne mažiau aktualus klausimas – informacijos interpretavimas suteikiant turinį bei tokiu būdu palikimą paverčiant paveldu. Šį svarbų šiuolaikinės paveldosaugos aspektą būtų galima apibendrinti Gregorio Ashwortho suformuluota mintimi, kad šiandiniuose paveldo procesuose fizinė vieta vis mažiau bereiškia, o į pirmą vietą iškyla turinys ir reikšmė. Paveldo objektas tampa individų ir visuomenės kūrybinės vaizduotės rezultatu. Tokiu būdu „vietos yra nepaliaujamo tapsmo būsenos <...>, o paveldas čia veikia kaip dinaminė, o ne kaip statinė struktūra“⁴⁹. Pritariant tokiam požiūriui, vienas iš svarbiausių uždavinių – ieškoti glaudžių sąveikų tarp materialiojo pavidalo ir nematerialiųjų verčių, kurios objektui suteikia turinį. Svarbu, kad toks turinio suteikimas yra sąmoningų pastangų rezultatas, kuris kinta priklausomai

48 Nors ir koncentruojamasi į vieno miesto teritoriją, iš dalies šią funkciją vykdo tinklapis www.archimede.lt.

49 Gregory J. Ashworth, Brian Graham, John E. Tunbridge, *Pluralising Pasts: Heritage, Identity and Place in Multicultural Societies*, London: Pluto press, 2007, p. 5–6.

mai nuo laikmečio ar specifinių vienos ar kitos paveldo bendruomenės poreikių.

Šiame kontekste svarbu atkreipti dėmesį, kad sovietinis palikimas XX a. įpaveldinimo diskurse užima gana specifinę vietą. Čia susipina ne tik nemažai įvairiausių aspektų, atspindinčių bendrą XX a. architektūros įpaveldinimo problematiką, bet ir specifiniai klausimai, susiję su sovietinio laikotarpio socialinėmis bei politinėmis realijomis, kurios suteikia šio palikimo įprasminimui kontroversiškumo. Nesiekdami pateikti vienintelio teisingo atsakymo, galime tik pastebėti, kad Pasaulio paveldo sąrašo rekomendacijose būtent politinis kontekstas yra apibrėžiamas kaip viena iš galimų kultūrinių verčių, kurios siejasi su nemedžiaginiu pobūdžiu⁵⁰. Tad aktyvus politinis turinys, nepaisant savo disonuojančios prigimties, tuo pat metu gali tapti svariu išėjties tašku bandant re/interpretuoti objekto turinį. Svarbu paminėti ir tai, kad paveldo politinis priimtinumas yra gana universalus klausimas, paliečiantis ne tik posovietinius kraštus. Per šią prizmę galima žvelgti ir į Vokietijoje nevienareikšmiškai vertinamą nacių architektūrą⁵¹, kolonialistinio paveldo pavyzdžius Afrikos ar Azijos šalyse⁵² ir kt.

Tinklaveikos visuomenės technologiniai sprendimai betarpiškai paliečia ir kitą svarbų šiandienų įpaveldinimo procesų orientyrą – paveldo bendruomenės, kurių reikšmę apibūdina Faro konvencijoje išdėstytas siekinys „kuo ryškesnį vaidmenį procese suteikti nespecialistams“⁵³. Šiame diskurse itin svar-

biu akcentu tampa „vietinių įdomybių“ paradigma, akcentuojanti filotopinę paveldo objekto vertę, kuri gali būti puoselėjama nepaisant tarptautinės paveldo objekto reikšmės. Jei paveldą suprasime plačiai, kaip palikimą, kuriam svarbūs įvairiausi vietinės reikšmės aspektai, dažniausiai susiję ne su monumentais, bet su kasdienybės artefaktais (pvz., Laisvės alėjos fontanas Kaune), – išryškėja įvairialypė paveldo prigimtis. Kita vertus, atsiranda nemažai erdvės platesnėms diskusijoms apie paveldo prigimtį, įtraukiant atskiroms piliečių bendruomenėms įdomias paveldo sritis: industrijos paveldą (pvz., siaurieji geležinkeliai), sporto paveldą (pvz., „Žalgirio“ krepšinio klubas) ir pan. Galima kelti prielaidą, kad sovietinis palikimas šioje srityje taip pat turi nemažą potencialą (pvz., piliečių pozicija dėl „Lietuvos“ kino teatro Vilniuje), o virtualiosios bendruomenės yra vienas iš sėkmingiausių būdų tai įgyvendinti⁵⁴.

Virtualioji erdvė tokiame kontekste tampa potencialiai reikšmingu įrankiu: „naujosios technologijos (visų pirma GPS mobilieji telefonai) kaip aktyviai įtraukiantis įrankis turi potencialo sujungti kiekvieną visuomenės narį į demokratinę vietos kūrimo ir planavimo procesą“⁵⁵. Tai gali pasireikšti per interaktyvų, nuolatos papildomą turinio kūrimą. Kitaip tariant, kultūrinės institucijos, susijusios su įpaveldinimo procesais, turėtų „sukurti informacinių technologijų infrastruktūrą ir mokymo programas, o bendruomenės šią infrastruktūrą aprūpinti originaliu turiniu, naratyvais, kuriuos generuoja bendruomenė“⁵⁶. Taigi substitucinis skaitmeninimas čia papildomas turinio kūrimu. Tačiau, atsižvelgiant į Faro konvenciją, turinys yra glaudžiai susijęs su paveldo bendruomene. To-

50 *Preparing World Heritage Nominations. Second Edition*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-06-01], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-643-1.pdf>, p. 59.

51 Michel von Kai, „A Difficult History“, in: *Berliner Zeitung*, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2013-06-11], <http://www.berliner-zeitung.de/archiv/politicians-decide-to-preserve-nazi-era-buildings--but-want-to-ensure--appropriate--usage--a-difficult-history,10810590,10013518.htm>.

52 *Modernity, temporality, and Materiality*, p. 19.

53 Noel Fojut, „The philosophical, political and pragmatic roots of the convention“, in: *Heritage and Beyond*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-01], http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/identities/PatrimoineBD_en.pdf, p. 16.

54 Viena iš tokių iniciatyvų – griūvančių objektų entuziastų tinklapis www.pamirsta.lt.

55 John Schofield, Rosy Szymanski, „Sense of Place in a Changing World“, in: *Local Heritage, Global Context: Cultural Perspectives on Sense of Place*, Ashgate, 2011, p. 7.

56 Angelina Russo, Jerry Watkins, „Digital Cultural Communication: Audience and Remediation“, in: *Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse*, Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press, 2007, p. 151.

kiu būdu elektroninė terpė pateikia vieną iš realiausių modelių – kaip į klausimą „kas yra mūsų paveldas?“ atsakyti visuomenės, o ne ekspertų vardu. Žvelgiant iš mokslinės perspektyvos, tokie veiksmai suteikia priegai taikyti naujas metodologijas, kurios „išsiskiria tuo, kad refleksija apie veiklą turi ypatingą reikšmę: įvertinamas gautų žinių apie objektą susietumas ne tik su veiklos priemonių ir veiksmų ypatumais, bet ir su vertybėmis ir tikslais“⁵⁷.

Ne mažiau svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad virtualizavus palikimą, jis įgauna kur kas platesnes panaudos galimybes. Dažniausiai skaitmeninimo ir skaitmeninės terpės kaip realaus fizinio objekto substitucijos taktikos griebiamasi dėl pernelyg intensyvių turizmo srautų keliamos grėsmės. Patraukliomis formomis suskaitmeninus objektą, sukūrus virtualius turus, tikimasi skleisti informaciją išvengiant tiesioginio fizinio kontakto. Nors virtualus pažinimas eliminuoja nemažą dalį psichofiziologiniu būdu gaunamos individualios informacijos, visgi skaitmeninėje terpėje reprezentuotas paveldo objektas gali aprėpti gerokai daugiau informacijos nei tradicinis tekstas. Tokiu būdu viešasis priėjimas prie paveldo objekto racionalizuojamas, išplečiamos pažinimo ir suvokimo galybės, realios fizinės vietos lankymą paliekant kaip savotiškai aukštesnio lygio, sąmoningesnę kultūros paveldo pažinimo patirtį ir taip vystant tvariosios paveldo panaudos paradigmą⁵⁸. Tačiau panašaus pobūdžio virtualūs edukaciniai instrumentai galėtų būti taikomi ir palikimui, kuris pasmerktas išnykti. Tokiu atveju virtualios sovietinės architektūros rekonstrukcijos galėtų suvaidinti itin teigiamą vaidmenį įprasminant epochos idėjas ir palikimą.

57 Vytautas Petrušonis, „Kultūros paveldo vertinimo metodologinės perspektyvos bendrųjų mokslinių paradigimų kaitos kontekste“, in: *Journal of Architecture and Urbanism*, Vilnius, 2012, vol. 36(1), p. 2.

58 Maria Isabela Amirante, Catarina Frettoloso, „Choosing, visiting and understanding Archeological Heritage: multimedia technologies for cultural Tourism“, in: *The Image of the Heritage: Changing perception, Permanent Responsibilities*, Firenze: Edizioni Polistampa, 2011, p. 182.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad apsisprendus paveldą saugoti skaitmeniniu, o ne realiuoju pavidalu, atsiveria visiškai kitokios galybės, įprastai siejamos su meninėmis veiklomis ir kuriose nebevalioja tradicinė Vitruvijaus triada „nauda, tvirtumas, grožis“, radikaliai išskirianti architektūrą iš kitų menų. Įtraukus į skaitmenines erdves paveldo objektas savo vizualiuoju pavidalu pristatomas globalioje komunikacijoje terpėje. Tad čia galima išvelgti ir galimybę mažiau populiarių objektų įtraukimui į platesnius kultūrinius kontekstus. Aktyviai savo paveldo bendruomenėse populiarinami objektai gali atrasti atitikmenis už savo vietos, miesto ar net šalies ribų bei tuo pačiu aktualizuoti ir liekantį fizinį pavidalą, pavyzdžiui, jungiantis į kultūros maršrutus, kaip antai *Iron curtain trail*⁵⁹. Tokio pobūdžio potencialą bene paprasčiausiai būtų iliustruoti IX forto komplekso pavyzdžiu. Nors vietovė yra aiškiai atpažįstamas kaunietiškojo vizualinio identiteto elementas, susijęs su sovietmečiu (ne mažiau ryškus ir dar artimesnis kasdienybei – sunaikinta parduotuvė „Merkurijus“), tačiau tuo pat metu brutalistinė skulptūra ir architektūrinis kompleksas yra akivaizdi bendrojo socialistinio pasaulio palikimo dalis. Panašių monumentų rasime Bulgarijoje, Kroatijoje, Serbijoje ir kitur. Tad akivaizdu, kad šie unikalūs, iracionalios prigimties socialistinio pasaulio artefaktai turi neginčijamo potencialo būti įtraukti į tarptautinį kultūrinį maršrutą.

IŠVADOS

XX a. paveldas – išskirtinė žmonijos statybinio palikimo dalis, liudijanti apie visiškai kitokio pobūdžio aplinką nei iki šiol buvo susiduriama tradiciniame paveldo saugos diskurse. Tarptautinė paveldo bendruomenė neabejojant pripažįsta, kad modernizmas (taip pat ir sovietinis) yra vienas unikaliausių žmonijos architektūrinės minties liudijimų. Tačiau tuo pat metu galime

59 Plačiau žr. <http://www.ironcurtaintrail.eu/en/>.

drąsiai kelti prielaidą, kad didžioji dalis šio palikimo dėl kiekybinio pertekliaus, funkcinų, technologinių priešasčių bei dėl estetinių preferencijų yra pasmerкта sunykti. Akivaizdu, kad siekiant išlaikyti atmintį bei liudijimą ateities kartoms, turi būti pasitelkiami nekonvencionalūs, novatoriški ir kūrybiški požiūriai, peržengiantys įprastas paveldosaugos praktikas.

Jeigu XX a. mums davė išskirtinio mastelio urbanizuotas teritorijas, civilizacijos ženklus, kurių svarbą, reikšmę ir autentiškumą pripažįstame, tačiau neturime ir negalime turėti įrankių šio palikimo tradiciniam išsaugojimui, tai šiuolaikinė visuomenė sparčiai kuria technologinius-socialinius instrumentus, kurių dėka galėtume šią problemą spręsti. Virtuali substitucija vietoj realaus objekto kaip dokumentinio šaltinio, virtualios paveldo bendruomenės, kuriančios bei aktualizuojančios turinį, patrauklūs edukacijos būdai, naujosios komunikacijos formos bei pagaliau visiškai nauji į skaitmeninį pavidalą perkelturo turinio interpretacijos būdai atveria iki šiol paveldosaugos praktikoje nenaudotas galimybes. Tai fundamentaliai keičia ir pačią paveldo sampratą, vis platesnį kultūrinių patirčių lauką siejant su idėja bei turiniu, bet ne medžiaginiu autentiškumu.

Nepaisant to, kad naujųjų skaitmeninių technologijų panaudojimas nesietinas išimtinai su XX a. paveldu, ypatinga išnykimo rizika, o kartu ir pamatinis modernizmo impulsas, kylantis iš technologijų neat-siejamų nuo progreso ir kaitos, suponuoja, kad būtent XX a. palikimas yra ta sfera, kurioje naujųjų paveldo koncepcijų įdiegimas turi itin palankią terpę. Tiesa, tuo pat metu tenka pripažinti, kad Lietuva, kuri XX a. antroje pusėje buvo susijusi su nevienareikšmiškai vertinama sovietmečio epocha, iki šiol vadovaujasi tradicinėmis paveldo sampratomis, o kultūros paveldo skaitmeninimo politika yra bendro pobūdžio, neformuojanti ryškesnių tikslų išskirtinai XX a. palikimo atžvilgiu.

Gauta 2013 06 16

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- Amirante Maria Isabela, Frettoloso Catarina, „Choosing, visiting and understanding Archeological Heritage: multimedia technologies for cultural Tourism“, in: *The Image of the Heritage: Changing perception, Permanent Responsibilities*, Firenze: Edizioni Polistampa, 2011, p. 179–186.
- Approaches for the Conservation of Twentieth Century Architectural heritage, Madrid Document*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-06-01], <http://icomos-isc20c.org/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/madriddocumentenglish.pdf>.
- Ashworth Gregory J., Graham Brian, Tunbridge John E., *Pluralising Pasts: Heritage, Identity and Place in Multicultural Societies*, London: Pluto press, 2007.
- „Charter of Parma. Final version 19 November 2003“, in: *Minerva Knowledge Base*, [interaktyvus], 2003, [žiūrėta 2013-06-14], <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma031119final.htm>.
- „Digital Preservation Europe. List of Competence Centres“, in: *Digital Preservation Europe*, [interaktyvus], 2006, [žiūrėta 2013-06-01], <http://www.digitalpreservationeurope.eu/competence-centres/list/>.
- Docomomo International / Eindhoven Statement*, [interaktyvus], 1990, [žiūrėta 2013-05-01], http://www.docomomo.com/eindhoven_statement.htm.
- Drėmaitė Marija, „Moderniosios architektūros paveldas Lietuvoje: teorinis aspektas“, in: *Journal of Architecture and Urbanism*, Vilnius, 2012, vol. 36(3), p. 149–160.
- Fojut Noel, „The philosophical, political and pragmatic roots of the convention“, in: *Heritage and Beyond*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-01], http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/identities/PatrimoineBD_en.pdf.
- Fulvio Irace, „Preserving heritage as living memory“, in: *Intervention Approaches in the 20th Century Architectural Heritage*, ed. Juan Miguel Hernandez Leon, Fernando Espinosa de los Monteros, Madrid: Ministerio de Cultura, 2011, p. 63–68.
- Kai Michel von, „A Difficult History“, in: *Berliner Zeitung*, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2013-06-11], <http://www.berliner-zeitung.de/archiv/politicians-decide-to-preserve-nazi-era-buildings--but-want-to-ensure--appropriate--usage--a-difficult-history,10810590,10013518.htm>.
- Keh Pei-Ru, „A tribute to Oscar Niemeyer at the United Nations, New York“, in: *Wallpaper: Designinteriorsfashionartlifestyle*, [interaktyvus], 2003, [žiūrėta 2013-06-02], <http://www.wallpaper.com/architecture/a-tribute-to-oscar-niemeyer-at-the-united-nations-new-york/6475>.
- Kligienė Nerutė, „Lietuvos kultūros paveldas skaitmeninėje terpėje“, in: *Informacijos mokslai*, [interaktyvus], 2004, d. 5, [žiūrėta 2013-06-04], <http://www.epaveldas.lt/vbspi/content/docs/publications/3.pdf>.
- Klijn Edvin, Lusetet Yola de, *Trackint the reel world: a survey of audiovisual collections in Europe*, [interaktyvus], 2008, [žiūrėta 2013-05-01], http://www.tape-online.net/docs/tracking_the_reel_world.pdf.

- Laužikas Rimvydas, „Kultūros paveldo skaitmeninimo ABC... DEFG...“, in: *Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centro leidiniai*, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-01], <http://www.emuziejai.lt/skaitmeninimas/leidiniai/>.
- Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004 08 02, Nr. 935. Skelb.: *Žin.*, 2004, Nr. 123–4486.
- Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas „Dėl skaitmeninto kultūros paveldo sklaidos projektų dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų taisyklių, paraiškos, sutarties ir atskaitos formų patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2010 02 26, Nr. IV-133. Skelb.: *Žin.*, 2010, Nr. 27–1282, [žiūrėta 2013-05-29], http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&konto_id=65744468-29B2-4087-B399-B689FB4FE627.
- Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo pakeitimo įstatymas, LR bibliotekų įstatymas, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2004 07 15, Nr. IX-2378. Skelb.: *Žin.*, 2004, Nr. 120–4431, [žiūrėta 2013-06-05], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=238641&Condition2=>.
- Lietuvos Respublikos kilnojimų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 1996 01 23, Nr. I-1179. Skelb.: *Žin.* 1996, Nr. 14–352, [žiūrėta 2013-06-05], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=24349&Condition2=>.
- Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2004 12 22, Nr. I-733. Skelb.: *Žin.*, 1995, Nr. 3–37, [žiūrėta 2013-05-30], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=320782.
- Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2010 05 12, Nr. XIP-2061, [žiūrėta 2013-06-05], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371977&p_query=&p_tr2=2.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2009 05 20, Nr. 493. Skelb.: *Žin.*, 2009, Nr. 66–2624, [žiūrėta 2013-05-28], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345065.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijos patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2005 08 25, Nr. 933. Skelb.: *Žin.*, 2005, Nr. 105–3877, [žiūrėta 2013-05-28], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=391209&p_query=&p_tr2=.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2013 m. planas“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2007, [žiūrėta 2013-05-29], http://www.lrkmlt/action.php?ru=bS9tX2RvY19zaG9wL2ZpbGVzL2FfZG9jX3Nob3AucGhw&downl_doc_id=158&m_doc_shop_action=downl_sum.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2001 05 14, Nr. 542. Skelb.: *Žin.*, 2001, Nr. 42-1454, [žiūrėta 2013-05-28], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=132646&Condition2=>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo 2012–2014 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2011, [žiūrėta 2013-05-28], http://www.lrv.lt/Posed_medz/2011/11026/23.pdf.
- Lund Actions Plan: Action Plan on Coordination of Digitisation Programmes and Policies*, [interaktyvus], 2001, [žiūrėta 2013-05-28], ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_action_plan-en.pdf.
- Macdonald Susan, „Modern Matters: Breaking the Barriers to Conserving Modern Heritage“, in: *Conservation perspectives: The GCI Newsletter*, vol. 28, Nr. 1, 2013, p. 4–9.
- Modern heritage properties on the World Heritage List*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2013-06-11], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-38-2.pdf>.
- „Modernity, temporality, and Materiality: A Discussion about the Conservation of Modern Architecture“, in: *Conservation perspectives: The GCI Newsletter*, vol. 28, Nr. 1, 2013, p. 18–23.
- Petrušonis Vytautas, „Kultūros paveldo vertinimo metodologinės perspektyvos bendrųjų mokslinių paradigimų kaitos kontekste“, in: *Journal of Architecture and Urbanism*, Vilnius, 2012, vol. 36(1), p. 1–8.
- Preparing World Heritage Nominations. Second Edition*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-06-01], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-643-1.pdf>.
- Prudon Theodore H. M., *Preservation of Modern Architecture*, New Jersey: John Wiley & Sons, 2008.
- Ramo Beatriz, *Extreme Demolition and Extreme Preservation – Interview with Ippolito Pestellini – OMA*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-05-23], <http://st-ar.nl/extreme-demolition-and-extreme-preservation-%E2%80%93-interview-with-ippolito-pestellini>.
- Rekomendacijos „Dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo“, in: *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2013-06-01], <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:283:0039:0045:LT:PDF>.
- Russo Angelina, Watkins Jerry, „Digital Cultural Communication: Audience and Remediation“, in: *Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse*, Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press, 2007, p. 149–164.
- Schofield John, Szymanski Rosy, „Sense of Place in a Changing World“, in: *Local Heritage, Global Context: Cultural Perspectives on Sense of Place*, Ashgate, 2011, p. 1–12.
- Stankevičiūtė Giedrė, „Trumpa Latvijos kultūros paveldo skaitmeninimo proceso apžvalga“, in: *Informacinis leidinys: Muziejinių vertybių skaitmeninimas*, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-07], <http://www.emuziejai.lt/informacinis-leidinys-muziejiniu-vertybiu-skaitmeninimas/>.
- Stankevičiūtė Giedrė, „Trumpa skaitmeninimo proceso Estijoje apžvalga“, in: *Informacinis leidinys: Muziejinių vertybių*

skaitmeninimas, [interaktyvus], 2009, [žiūrėta 2013-06-07], <http://www.emuziejai.lt/informacinis-leidyns-muziejiniu-vertybiu-skaitmeninimas/>.

Strolytė Rasa, „Kultūros paveldo skaitmeninio turinio sklaida Lietuvoje: projektų vykdytojų požiūris“, in: *Informacinis leidinys: Skaitmeninimas: Lietuvos muziejai 2010*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2013-04-18], http://www.emuziejai.lt/wp-content/uploads/2013/02/3_metodinis_leidyns_117_134.pdf.

The architectural legacy of socialist realism in Warsaw, Warsaw: Bydom spotkan z historia Warschau, 2011.

The criteria for selection, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2013-05-01], <http://whc.unesco.org/en/criteria/>.

The Lund Principles: Conclusions of Experts Meeting, [interaktyvus], 2001, [žiūrėta 2013-05-28], ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_principles-en.pdf.

The World Heritage List: Filling the Gaps – an Action Plan for the Future. An Analysis by ICOMOS. February 2004, [interaktyvus], 2004, [žiūrėta 2013-05-10], <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-590-1.pdf>.

Varnienė Regina, Kvietkauskas Rolandas, *Kultūros paveldo skaitmeninio koordinavimas Europoje: Lietuvos perspektyva: Knygotyra*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005, Nr. 45, p. 108–122.

Wedeburn Ola, *Modern Movement technology heritage. Integrity and authenticity in Modern Movement architecture – Case Paimio Hospital*, Helsinki: Yliopistopaino, 2010, p. 77–88.

THE PROCESSES OF CULTURAL HERITAGE DIGITALISATION AND ITS IMPACT ON THE INHERITANCE OF SOVIET ARCHITECTURE LEGACY

Viltė Migonytė, Vaidas Petrulis

KEYWORDS: Soviet architecture heritage, network society, digitisation, creativity, cultural policy.

SUMMARY

The junction of the twentieth and twenty-first centuries, in addition to the other changes, brought digitalisation to the sphere of culture – an entirely new form of image and data generation, storage and distribution. The amount of information obtained online increases with every day and the process constantly amplifies the field of cultural knowledge. This has brought not only a huge flow of information but also new forms of communication and

content creation techniques, which inevitably touches various aspects of the cultural life of humanity. Thus, the article analyses how these processes are reflected in a specific area – the inheritance of Soviet architecture legacy. Although the twentieth century gave us an enormous scale of urbanised areas and undoubtedly remains one of the most important signs of human civilization, it is likely that the majority of this legacy will disappear because of quantitative overload, functional and technological reasons and, ultimately, because of aesthetic preferences. It is obvious that in order to keep the memory for future generations about this exceptional testimony, we have to go beyond the usual practices of heritage conservation and find unconventional, innovative and creative approaches.

Digital substitution as a documentary source instead of preserved material forms, virtual heritage communities which constantly create and interpret the content, attractive educational methods, new forms of communication, and in the end, completely new forms of content interpretations open up hitherto unused possibilities of heritage practice. In this way, digital technologies could contribute to the successful heritage processes of Soviet legacy, and at the same time provide the impetus for adjusting the traditional processes of heritage examination, where attention is concentrated more towards ideas and their cultural interpretation, than the preservation of the physical form. However, after a brief review of key Lithuanian documents and financial mechanisms related to the digitalisation of cultural heritage, it might be noticed that the process is more concerned with the mechanical reproduction of digital images but not with the active interpretation and content. This function is reserved for enthusiasts and the interpretation of cultural heritage is still in the professional field associated with traditional forms such as books, lectures etc.